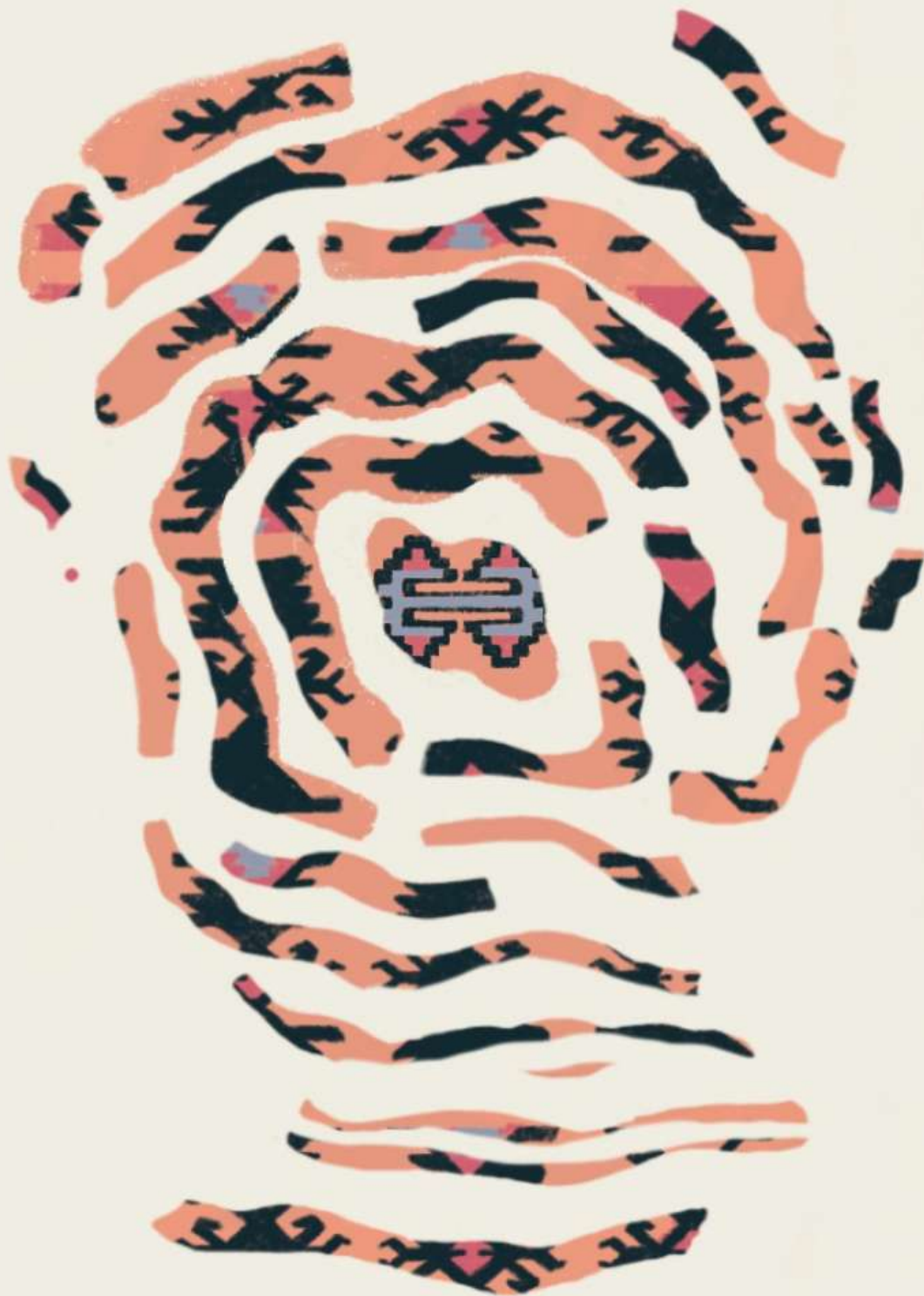

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXX/2
Београд 2022

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
BULLETIN
OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY
LXX
No. 2

Chief Editor: Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor: Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board: Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Vesna Petreska, PhD ("Marko Cepenkov" Institute of Folklore, Skopje), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Andja Srđić Srebro, PhD (University of Bordeaux).

Editorial board: Branko Banović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board: Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary: Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2022

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
LXX
свеска 2

Главни и одговорни уредник: Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник: Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор: Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Весна Петреска (Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопље), др Татиана Подолинска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Анђа Срдић Сребро (Универзитет Бордо Монтењ).

Уређивачки одбор: Др Бранко Бановић (Етнографски институт САНУ), др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет: Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирин (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва: Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2022

Издавач

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011 2636 804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011 2636 804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектура

Александра Спасић и Ивана Башић

Превод

Аутори текстова

Дизајн корица

Александар Спасић (ментор доц. мр Оливера Батајић Сретеновић)
Факултет примењених уметности, Београд

Техничка подршка

Зоран Перовић

Штампа

Академска издања, Београд

Тираж

300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

САДРЖАЈ CONTENTS

НАУЧНИ РАДОВИ SCIENTIFIC PAPERS

ТЕМА БРОЈА

Одрастање из антрополошке перспективе

Посвећено др Александру Крелу

ур. Јадранка Ђорђевић Црнобрња

TOPIC OF THE ISSUE

Growing up from an Anthropological Perspective

Dedicated to Dr. Aleksandar Krel

ed. Jadranka Đorđević Crnobrnja

- 13–18** *Jadranka Đorđević Crnobrnja*
Одрастање из антрополошке перспективе
– примери из Софије и Београда: увод у темат
- 19–36** *Ana Luleva*
The Past of the Socialist Childhood through the Lens of the Bulgarian Literature
Ана Лулева
Детињство у периоду социјализама у Бугарској
сагледано путем књижевних дела
- 37–58** *Ivanka Petrova*
Youth Labor in Socialist Bulgaria – from Ideology to Labor Practices
Иванка Петрова
Омладинске радне акције у социјалистичкој Бугарској
– од идеологије до радне праксе
- 59–81** *Yana Yancheva*
The Pioneer Organization and the School in Bulgaria:
an Attempt to Discipline the Individual
Јана Јанчева
Пионирска организација и школство у Бугарској:
покушај дисциплиновања индивидуе

- 83–101** *Zlatina Bogdanova*
**The “Banner of Peace” Assembly as
 a National Brand of Bulgaria during Socialism**
Златина Богданова
Скупштина „Застава мира”
као национални бренд Бугарске током социјализма
- 103–127** *Vojana Bogdanović*
Children’s Perception of the Visual Identity of Belgrade
Бојана Богдановић
Дечја перцепција визуелног идентитета Београда
- 129–151** *Milan Tomašević*
Upper Primary School Children’s Cosmogonic Ideas: Childhood and Space
Милан Томашевић
**Космогонијске представе код деце виших разреда основне школе:
 детињство и свемир**

VARIA

- 155–176** *Srđan Radović*
**Dynamics and Transformations in Small Disciplinary Communities:
 Some Remarks on Institutional and Paradigm Shifts in
 Ethnology/Anthropology in Post-Yugoslav States**
Srđan Radović
**Динамика и трансформације у малим дисциплинарним заједницама:
 неколико опажања о институционалним и парадигматским променама
 у етнологији/антропологији у постјугословенским земљама**
- 177–198** *Марина Симић, Милош Ничић*
**Од алијенације до ироније: критичке студије филма
 и киничка субверзија у домаћем филму**
Marina Simić, Miloš Ničić
**From Alienation to Irony: Critical Film Studies
 and Kynical Subversion in Serbian Film**
- 199–215** *Дуња Њаради*
**Промишљање заједништва посредством плеса:
 историјско-теоријски пресек**
Dunja Njaradi
Rethinking Participation through Dance: a Historical-theoretical Intersection
- 217–244** *Данило Трбојевић*
**Како упокојити „политичког вампира“:
 аберација као друштвено-политички конструкт**
Danilo Trbojević
Slaying the “Political Vampire”: Aberration as a Socio-Political Construct

245–266 *Тања Милосављевић*

Карактеристике лингвокултурног концепта 'одећа'
у српском призренском говору

Tanja Milosavljević

The features of the Linguacultural Concept of 'Clothing'
in the Serbian Speech of Prizren

PRIKAZI REVIEWS

269–273 *Нина Аксић*

Присуство традиционалне музике у Србији данас у измењеном радном и
празничном свакодневљу (ур. Јелена Јовановић и Драган Жунић)

275–278 *Милина Ивановић Баришић*

Материјална култура из новог угла.

Данијела Велимировић, Кибле, баклаве и фистани:

традиционална материјална култура Срба у XIX и почетком XX века

279–281 *Maria Chnaraki*

**Gordana Blagojević, Φωτοσκιάσεις στη Βυζαντινή Μουσική. Μικρή
εισαγωγή στον κόσμο της ψαλτικής τέχνης [Byzantine Music Shades: A Brief
Introduction to "The Art of Chanting" World]**

Присуство традиционалне музике у Србији данас у измењеном радном и празничном свакодневљу

(ур. Јелена Јовановић и Драган Жунић)

Огранак САНУ у Нишу, 2020, 99 стр.

У тематском зборнику *Присуство традиционалне музике у Србији данас у измењеном радном и празничном свакодневљу*, шест радова еминентних научних имена из Србије, указало је на значај традиционалне музике, на њено присуство данас и трансформације које је доживела, као и на начине на које се данас представља. Почетна замисао уредника публикације била је давање одговора на питање места и улоге музике у савременом животу Србије, који су се могли једино и понудити са различитих тачки гледишта, из различитих дисциплина, јер музика не представља само звучни феномен, већ је и витално важан део сваке културе као синкретичне целине. Овај први по реду зборник, јер постоје жеље да се рад на овој теми настави, уредили су дописни члан САНУ Јелена Јовановић и проф. др Драган Жунић, а објављен је у издању Српске академије наука и уметности, тј. Огранка САНУ у Нишу.

Традиционална музика у српском народу неизоставни је део обичајних пракси и сегмент одређених обреда; она има магијска и комуникациона својства (комуникација са вишим силама и, наравно, између чланова људског друштва); она је део свакодневице, али и посебних тренутака у човековом животу, те је, и на тај начин, свих ових векова опстајала, укључена у све моменте од виталног значаја за живот и опстанак саме заједнице.

Традиционална музика некада и данас, тј. питања и дилеме који су се за њу везивали и који се за њу везују на територији Србије јесу инспирација научницима који су резултат проучавања проблема присуства традиционалне музике данас, из угла својих струка, уоб-

личили у научне радове и представили их читаоцима у тематском зборнику *Присусиство традиционалне музике у Србији данас у измењеном радном и иразничном свакодневљу*, као резултату истраживања на пројекту *Музичко наслеђе југоисточне Србије, савремено стваралаштво и образовање укуса*. Зборник је посвећен осветљавању ове теме из аспекта неколико хуманистичких дисциплина – социологије уметности, естетике, етномузикологије, етнологије, антропологије, музикологије. Оно што повезује већину ових радова, осим *традиционалне музике* као кључне синтагме, јесу промишљања, теоријска, научна, а често и лична, која се тичу могућности начина опстанка традиционалне музике данас, њених трансформација и добрих и лоших страна свих досадашњих промена које су је задесиле, посебно током последњих осам деценија. Како се истиче у Речи уредника, основни циљ свих аутора, али и других који су радили на поменутом пројекту и, уопште, „мисије Огранка САНУ у Нишу“ јесте да се „уз промовисање универзалних вредности науке и уметности и у овом делу наше земље, брине и о очувању и представљању националне и локалне културне баштине, на којој почива и гради се наш идентитет“.

Дакле, аутори се у овом зборнику баве различитим темама које се тичу традиционалне музике, са акцентом на данашњици, а које се крећу од општих проблема трансформације и данашњег облика традиције и традиционалне музике, као у раду „Чему традиционална музика данас?“ Драгана Жунића, преко проблема са којима се сусреће етномузикологија данас и сегмент традиционалне музике – сеоско певање: „Традиционално сеоско певање у Србији данас: принципи, носиоци, мотивација“ Јелене Јовановић, па до проблема које су донеле промене са којима се сусретала српска традиција током последње три деценије, њеног преплитања са духовном, црквеном традицијом и њихове спреге у заједничкој борби поновног стварања и јачања српског идентитета: „Псеудоморфозе српске традиције: почетак миленијума и последњи дани“ Александре Павићевић и „Дијалог византијске црквене и традиционалне народне музике: друштво 'Мојсије Петровић' из Београда“ Гордане Благојевић. Још конкретније представљене промене до којих је данас дошло у презентовању сегмената традиције, међу којима је и музика, ишчитавају се у радовима који се тичу промоције традиције у локалној заједници, у Нишу, посредством ромске музике и фестивала фолклора: „Ромска музика у данашњем Нишу: од чочека до хип хопа и world music жанра“ Данијеле Здравих Михайловић, као и „Међународни студентски фестивал фолклора Ниш: између очувања и мо-

дификовања традиције у контексту специфичности локалне урбане културе“ Соње Цветковић.

Први рад у овом тематском зборнику, чији је аутор један од уредника, Д. Жунић, социолог, естетичар, који је посвећен питањима места уметности у култури – „Чему традиционална музика данас?“, отвара разматрање основне теме – потребе и форме традиционалне музике данас, посматрајући ову тему кроз четири велике мисли о самој музици, а затим дефинишући основне појмове (традиција, „фолклоризам“, традиционална музика) неопходне за даља промишљања о традиционалној музици данас. На постављено питање из наслова рада настоје да одговоре и други аутори, посматрајући ову тему из угла својих струка, те се овакав приступ може посматрати и као суштинска идеја у конципирању зборника. У свом раду, аутор даље критички и делом филозофски посматра и предлаже четири начина на која би традиционална музика данас могла да опстане, као музика одиста удаљена од нових генерација и њиховог начина живота, али значајна за продуковање свих генерација које обитавају на нашим просторима.

На овај текст се надовезује рад или, како сама ауторка каже, есеј другог уредника зборника Ј. Јовановић – „Традиционално сеоско певање у Србији данас: принципи, носиоци, мотивација“. Овај рад даје теоријске и методолошке поставке, закључке и промишљања о принципима, носиоцима и мотивацији традиционалног сеоског певања данас. Акцент у раду стављен је на тумачење улоге и значаја етномузикологије и етномузиколога данас, на етички аспект бављења етномузикологијом, те затим на анализу певачке праксе и њене „снаге“, пре свега духовне, произашле из обичајно-обредне праксе. Такође, ауторка говори и о оним старим извођачима који се прилагођавају новим тенденцијама и о младима који покушавају да се овима одупру и буду чувари традиционалне музике у њеној оригиналној форми и носиоци „националног и етничког културног наслеђа“, колективног идентитета.

О периоду ревитализације српске духовне културе, па и саме традиције, а са њом и традиционалне музике, о проблемима са којима се „српска духовност“, у најширем смислу, сусретала и о њеном неодолевању масовној култури говори А. Павићевић у раду „Псеудоморфозе српске традиције: почетак миленијума и последњи дани“. Ауторка на есејистички начин, али уз релевантну научну потпору, представља и лична размишљања на ову тему, поставља филозофска и прагматична питања, и на њих даје одговоре који одишу искуством судео-ника у традиционалној култури и музици, извођача традиционалне

и духовне музике, али и надом у нове снаге које би на различитим нивоима у држави могле да опораве националну културу.

И рад Г. Благојевић „Дијалог византијске црквене и традиционалне народне музике: друштво 'Мојсије Петровић' из Београда“ бави се темом која се тиче обнове духовног – црквеног и народног живота у Срба, на један конкретнији начин, стављајући у фокус, као студију случаја, рад друштва „Мојсије Петровић“ из Београда, које је покушавало да споји византијску музику и народну традицију (музику), посебно изводећи традиционалне српске песме обрађене у стилу византијских црквених напева и компоњујући нове мелодије у истом стилу, на текстове српских коледарских песама. Поред представљања историјата рада друштва, његове делатности – извођачке, педагошке, стваралачке, ауторка овог текста даје нам увид у читав феномен инкорпорације византијске црквене праксе у српску, православну богослужбену праксу, пре свега, а затим и у покушај стварања ширег концепта – извођачко-концертне праксе и стварања фузије са традиционалном српском музичком праксом.

Теме два последња рада у овом зборнику везане су за локалне праксе, тј. за традиционалну музику и представљање сегмента традиције у Нишу. Рад Д. Здравих Михаиловић „Ромска музика у данашњем Нишу: од чочека до хип хопа и world music жанра“ говори о правцима којима се креће традиционална музика Рома данас, о утицају спољних фактора, као што су нпр. невладине организације на формирање новог правца у музици Рома, тзв. ромског хип хопа, али и о покушају све већег приближавања широј публици, те коришћењу препознатљивог ромског мелоса и „циганских лествица“ у, данас популарном, world music жанру. Поред тога, у раду је представљена и данашња ромска музичка сцена у Нишу, са јасним жанровским поделама и уделом у њеном формирању током протекле три деценије.

С. Цветковић у свом раду „Међународни студентски фестивал фолклора Ниш: између очувања и модификовања традиције у контексту специфичности локалне урбане културе“ представља историјат, рад и пропозиције Међународног студентског фестивала фолклора, као једног од значајних презентера и промотера традиције, како оне нишке тако и традиције других средина, чији се представници на овом фестивалу представљају као гости. Овим текстом је отворено питање очувања традиције и њеног презентовања у фестивалским, тј. сценским условима, а понуђени су и неколики одговори.

Иако су се у данашњици бројне потребе човека и тенденције на којима се заснива његово живљење убрзано и у великој мери про-

мениле у односу на не тако давна времена, када је традиционална музика још имала своју суштинску улогу у животу појединаца и људских заједница, човек и даље тежи духовној равнотежи, миру који она доноси, складу и хармонији, али и исконској снази коју може пронаћи само у породици и ширем људском окружењу. На то нам непобитно указује и чињеница да су традиција, а са њом и традиционална музика, трансформисане или не, и даље део човекове свакодневице, а посебно свечаних и радосних тренутака, који се у великој мери прослављају уз употребу елемената из обредно-обичајне праксе. О снази коју носи традиционална музика, која произилази из, како говори Ј. Јовановић о традиционалној песми, „*унуиџрашње љравилносџи / уравноиџеженосџи / хармоничносџи* ових музичких облика“, најјаче говоре људске експресије када се зачује и заигра коло, сведоче изливи емоција при слушању звука фруле и песме која се пева онако како животна пракса налаже – из душе.

Стога је овај зборник део важних научних доприноса, јер отвара бројна суштинска питања о очувању традиције и њеној преформулацији, даје одговоре на нека од њих, док друга оставља отворена за даља промишљања. Суштинска важност и посебност овог зборника јесте у другачијем, надасве духовнијем приступу теми, што произилази из чињенице да су текстове писали научници који нису само врсни истраживачи у својим научним дисциплинама, већ и они који традицију и духовност истражују, бележе, анализирају, али их и живе, надограђују, поштују, чувају и зналачки и прегалачки одржавају њихову суштину у „модерном“ свету. Тиме њихова реч бива снажнија, бриткија и утемељенија од строго научне – доживљеност и искуственост јој придодају поменуте атрибуте.

Нина Аксић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 2, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. – Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259

ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института

COBISS. SR-ID 15882242